

*Тема 8.
Проблема
(не)насильницьких дій у
врегулюванні та вирішенні
політичних конфліктів*

ч.2

к.політ.н. Н.В.Лепська

3. Революція як форма політичного конфлікту

Революцію задумують романтики, втілюють в життя фанатики, а її плодами користуються відчайдушні негідники

(Томас Карлейль, британський письменник, історик, філософ і публіцист XIX ст.)

Революція – швидкі фундаментальні чи кардинальні соц.-екон. та пол. зміни, що здійснюються, як правило, насильницьким шляхом. **Передбачає такі процеси:**

- 1) знищення наявного пол. режиму;
- 2) докорінне якісне перетворення пол. системи;
- 3) перебудова всіх соц. і екон. відносин.

Із конфліктологічної точки зору **революція** – це найбільш гостра форма прояву конфлікту між правлячим класом і опозицією.

Ціна перемоги та поразки в цьому конфлікті неймовірно висока. Тому революція часто супроводжується різними формами насилля (бунт, збройне повстання, громадянська війна...), хоча існують і порівняно «мирні» форми революції.

Відмінність революції від державного перевороту (військового, політичного):

- ✓ переворот є однією з форм пол. конфлікту всередині самого правлячого класу;
- ✓ переворот здійснюється відносно великою групою людей-змовників, які є представниками правлячого класу;
- ✓ основна ***мета перевороту*** – захоплення пол. влади, що не виключає ініціювання й більш масштабних соц.-пол. перетворень.

Революція – це пол. конфлікт між правлячими верствами й опозицією (державою та суспільством). Усуває від влади правлячу еліту, що доказала свою нездатність управляти суспільством, і формує нову пол. та соц. структуру, нові пол., екон. та соц. відносини й інституції.

Як і в будь-якому пол. конфлікті, в революції питання про владу є основним. Перехід державної влади з рук одного в руки іншого класу – головна ознака революції.

У результаті революції змінюється не лише політична система, але й *відбуваються базові перевтілення в соц. структурі суспільства, цінностях і поведінці людей*. Революція закликає в активну пол. діяльність великі маси народу, активність якого досягає свого апогею, а соц. зміни – небачених темпів і глибини. *К.Маркс називав революції «локомотивом історії»*.

Революціями також називають швидкі та радикальні зміни, які відбуваються в окремих сферах (підсистемах) суспільства, наприклад, у політичній – зміна пол. еліти, коли влада переходить до пол. опозиції; економічна революція – радикальні зміни в екон. структурах; НТР – коли відбуваються епохальні науково-технічні відкриття та інші.

*Державний військовий переворот у Туреччині
15-16.07.2016*

Революції – політичні та соціальні:

Соціальні – спрямованні на радикальну зміну пол. системи держави. *Політичні* – передбачають глибокі якісні зміни всіх сфер життєдіяльності суспільства й держави. На думку К.Маркса, *соціальна революція* – це відкрита війна бідних проти багатих.

Політична революція – складова частина *соціальної*. Вона може передувати соціальній, створювати пол. умови для соц-екон. перетворень (жовтнева революція 1917), а може завершувати вже здійснені соц.-екон. перетворення (Велика французька революція 1789 – 1794).

Широкомасштабні («великі») соціальні революції призводять до громадянських війн і бездумному знищенню великої кількості людей.

Фінал революції непередбачуваний. У своїй більшості вони не закінчуються тим, про що мріяли революціонери. Тому більшість дослідників проблеми вважають революцію катастрофою для країни та її народу.

4 основні стадії революційних змін:

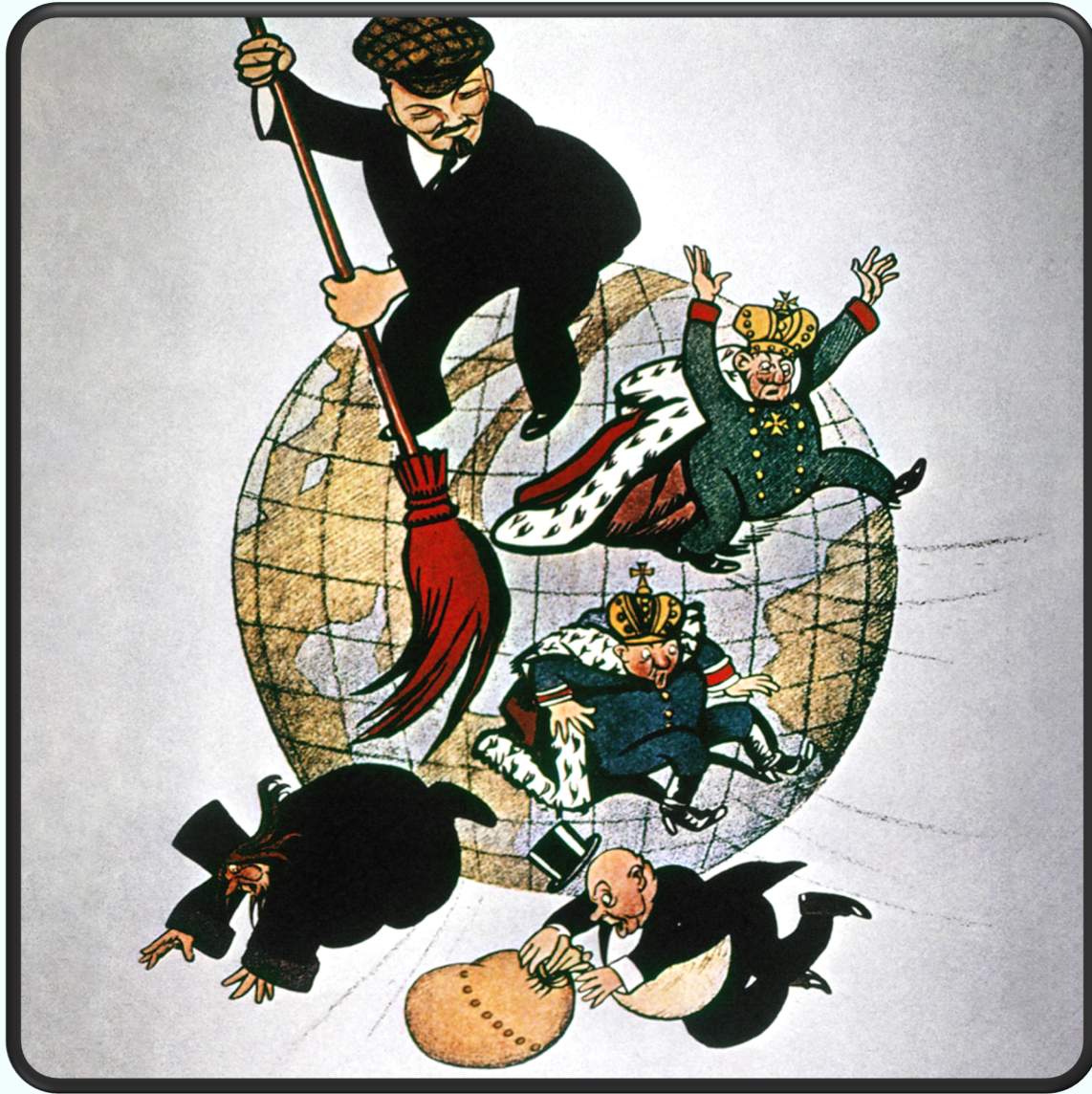

1. **Передреволюційна стадія:** а) загальна криза пол. системи; б) явна неспроможність влади ефективно управляти державою і небажання більшості терпіти сформовані умови життя (верхи не можуть – низи не хочуть жити по-старому); в) виникнення революції;

2. **Стадія революційних змін:** а) скинення старого режиму влади та руйнування попередніх соц. інституцій; б) встановлення нових форм правління, нових екон. і соц.-культур. відносин; в) загальна радість (тріумф) і ейфорія від перемоги.

3. **Стадія масового насилля, терору та громадянської війни** між прихильниками старого режиму, поміркованими реформаторами та радикалами.

4. **Стадія відновлення «законності» і «порядку»,** послідовних реформ і соціальних перетворень: певний «відкат» назад, часткове повернення до попередніх структур і цінностей. Це зумовлено тим, що соц. структурі, соц. інституціям і культурі суспільства властива значна інерція (здатністю до самозбереження) та власна логіка розвитку. Надмірний революційний радикалізм, через певний період часу, змушений відступати під постійним «тиском» з боку попередніх соц. інституцій, традиційної кар'єри та здорового глузду.

Згідно з марксистською теорією основною причиною соц. революцій є загострення протиріч між старими виробничими відносинами та новими виробничими силами.

Ленін розробив положення про революційну ситуацію – революція стає можливою при одночасній наявності 3-х основних факторів: 1) «низи» не хочуть жити по-старому; 2) «верхи» не можуть управляти по-старому; 3) крайнє знедолення та зубожіння мас.

На основі глибокого соціолгічного аналізу жовтневої революції 1917 р. *П. Сорокін* виводить *3 складові революції*:

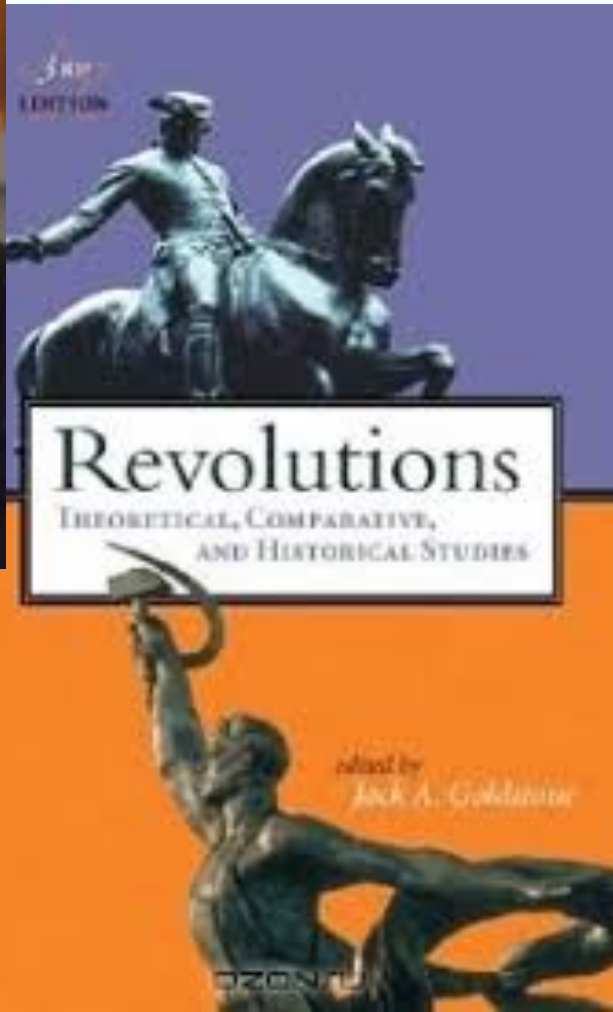
- 1) зростаюче пригнічення базових інстинктів більшості населення (потреба в їжі, одягу, житлі...);
- 2) їх всезагальний характер (коли незадоволені своїм становищем не тільки традиційно бідні верстви, але й інші верстви населення);
- 3) безсилля груп порядку (коли влада не здатна ефективно керувати суспільством і підтримувати порядок).

Одна з основних **причин виникнення революційної ситуації** – **негнучка, немобільна пол. система**, яка не може чи не бажає адекватно реагувати (приспособитися) на мінливість соціальних умов і вимог.

Друга причина – **«елітарна нетерпимість»**, коли еліти власними діями (політикою) дестабілізують соц. структуру, порушують формальні цінності та норми.

Джек Голдстоун – причиною революції є криза держави, яка призводить до широкого відкритого конфлікту.

8 факторів політичної кризи та революції (Голдстоун):

- 1) широке розповсюдження вірувань у те, що держава неефективна, несправедлива чи застаріла, втратила довіру мас;
- 2) повстання частини еліти (опозиції) проти держави;
- 3) народне повстання проти держави та владарюючої еліти;
- 4) широке розповсюдження насилля чи громадянська війна;
- 5) зміна пол. інституцій;
- 6) зміна в статусі та владі традиційних еліт;
- 7) зміна форми екон. організації та власності;
- 8) зміна символів і вірувань, які виправдовують розподіл влади, статусу та багатства.

Революції відбуваються в результаті різкого загострення протиріч між правлячим класом (існуючим пол. режимом) і опозицією, яка представлена сукупністю незадоволених владою соц. верств (класів) і радикально налаштованої еліти (пол. опозиції).

В основі соціальної революції лежить не тільки гострий пол. антагонізм, але й фундаментальні соц.-екон. протиріччя та несумісні базові цінності великих соц. спільнот. При цьому сусп.-пол. криза являє собою системну конфліктну ситуацію.

Крім наявності кризи, для початку революції необхідні також *суб'єктивні фактори* – наявність *політичного суб'єкта (лідера)*, що здатен кинути виклик існуючому пол. режиму, та «армії революції» – вільних і готових до силових дій людей.

Значну роль у формуванні й розвитку кризи та революції можуть відігравати *сили «зовнішнього тиску»*, які можуть замінити недостатність факторів революції та посилювати наявні

Дж.Шарп – ідеолог ненасильницької революції

"Від диктатури до демократії» (інститут Альберта Ейнштейна) – писав, як твердить сам автор, для Бірми. З цією метою на початку 1990-х він перебував на контрольованих бірманськими повстанцями територіях: "Ми вважали, що Бірмою все і закінчиться".

Але цей текст почав поширюватися у світі. За словами Шарпа, книгу знайшли у магазині в Бангкоку студенти із Індонезії і привезли на батьківщину. У Сербію примірник привезли "борці за мир із Каліфорнії", після Белграда про книжку дізналися в Україні.

Зараз "Від диктатури до демократії" перекладена 44-ма мовами.

Щоб не відповідати на численні запитання, інститут видав додаткову інструкцію з гучною назвою "Самовизволення", яка, по суті, є роз'ясненням до того, як використовувати всі інші матеріали.

"Вибирати ненасильницькі дії є сенс не тому, що це добре, а тому що це більш ефективно", - твердить Джин Шарп. – "Потрібно вчитися діяти стратегічно, а не просто робити щось, що тобі подобається, від чого тобі стає приємно. Не займатися символізмом, а думати по-військовому, як Карл Клаузевіц!"

**4. Залежність форм
політичного конфлікту
від типу політичного
режиму
(питання для
обговорення)**

Сучасні технології запобігання і вирішення політичних конфліктів

Під запобіганням пол. конфлікту розуміється діяльність суб'єктів пол. відносин, спрямована на нейтралізацію виниклої і усвідомленої суперечності, що веде до конфліктних дій, або недопущення руйнівної дії вже існуючого конфлікту на ту або іншу сторону суспільної системи

**Основні напрями запобігання
політичній конфронтації у
внутрішньополітичному житті:**

Бей жида - политрука,
рожа просит кирпича!

Комисары и политруки принуждают вас
к бессмысленному сопротивлению.

Гоните комисаров и переходите к немцам.

Переходите к немцам пользуясь л

Бей жида-поли
рожа просит ки

150 RA

либо пропуском

РЕБЯТА, ЗАЩИЩАЙТЕ РОДИНУ!
ВЫСЛЕНИВАЙТЕ ВРАГОВ, СООБЩАЙТЕ ВЗРОСЛЫМ!

- *соціальне маневрування* – перерозподіл певної частини суспільного продукту;
- *політичне маневрування* – широкий спектр заходів, покликаних забезпечити перетворення різноманітних інтересів в стійкі пол. орієнтації, які фактично сприяють функціонуванню існуючої пол. влади;
- *політичне маніпулювання* – цілеспрямований вплив на суспільну свідомість і, перш за все, через канали масових комунікацій;
- *створення «образу ворога»* – перекладання відповідальності за невирішені актуальні проблеми на інші пол. сили і відвернення уваги основної маси населення від насущних пол. і соц.-екон. завдань;

- *інтеграція контреліти* – персональне (формальне або неформальне) включення представників контреліти до складу еліти або залучення до здійснення влади організацій і рухів, що знаходяться під впливом контреліти;
- *силовий тиск від встановлення відкритої тоталітарної диктатури*, направленої на насильницьке викорінювання негативного ставлення до системи *до застосування непрямих методів тиску* при дотриманні норм сучасного правового порядку, як оголошення надзвичайного положення, репресії, заборона опозиційних партій і ін.

У процесі врегулювання пол. конфліктів застосовуються такі методи урегулювання:

- **«уникнення»** – ухилення однієї із сторін від практичних дій в конкретній конфліктній ситуації, коли відбувається як би ігнорування протилежної сторони;
- **«відкладення»** – свого роду відхід із сцени відкритої політичної боротьби, залишення переможцеві в його повне володіння своєї території, здача своїх позицій;
- **«соціальне виключення»** – знищення (придушення) супротивника. Найбільш поширені форми цього методу – збройне насильство, яке вживається як у внутрішньопол. боротьбі, так і на міжнародній арені і законодавча (юридична) заборона, коли одна або й обидві сторони змушені піти з відкритої арени пол. боротьби у зв'язку із залишенням її «поза законом»);
- **компроміс** між конфліктуючими сторонами.

*У сучасних умовах найбільш поширеним засобом досягнення примирення сторін у технологіях управління конфліктом є **переговори, які** дають можливість спокійно розглянути альтернативні ситуації, продемонструвати відвертість позицій, ослабити ефективність дій суперника*

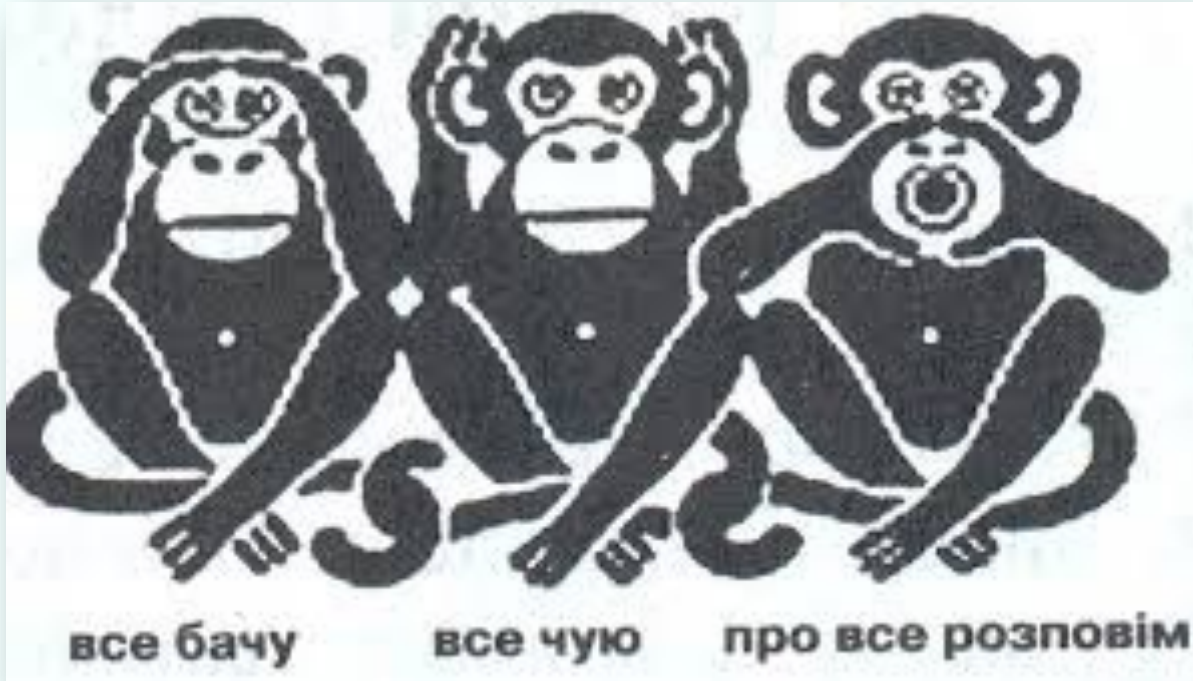
Амер. фахівці М. Дойч і С. Шикман – ефективність переговорів і взаємне задоволення сторін підвищуються, якщо послідовно:

- відокремлювати існуючі проблеми від суб'єктивної зацікавленості людей, що беруть участь в суперечці;
- фокусувати увагу не на принципах, а на реальних суперечностях;
- виробляти декілька можливих варіантів рішень;
- враховувати за перевагою об'єктивні критерії співвідношення сил, а не партійні або ідеологічні позиції.

*Основним легітимним засобом вирішення політичних конфліктів є **конституція**.*

В окремих країнах конституції володіють високою дієвістю, навіть не будучи повністю кодифікованими, в інших – залишаються на папері і безупинно порушуються, тож шанси на конституційне вирішення будь-якої проблеми в різних країнах вельми різні.

Щоб конфлікти між населенням і елітами, між групами еліт залишалися в конституційних рамках, не привели до незворотніх для суспільства наслідків, необхідне виконання певних умов:

- створення серйозного *базису довіри* населення до політики і політиків;
- *пріоритет професійних якостей*, а не національних ознак при кадровому формуванні органів влади;
- створення *демократичних (суспільних) організацій з контролю* за діями і змінами влади;
- *припинення діяльності екстремістських* (націоналістичних, релігійних) організацій і рухів;
- заохочення *створення і вдосконалення інститутів громадянського суспільства* з властивими йому толерантними різносторонніми зв'язками.

ДЯКУЮ!

